

Etický kódex SAV

úplné znenie

ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných doplnkom č. 1 a doplnkom č. 2

Vedecký výskum preniká do všetkých zložiek spoločnosti, je jej integrálnou súčasťou a jedným zo základných zdrojov jej materiálneho aj duchovného bohatstva a dosiahnutia primeranej kvality života pre všetkých občanov. Základnou hodnotou vedeckého bádania je sloboda a nezávislosť spojená s vedomím zodpovednosti vedy a vedca voči komunite, vlastnej organizácii a spoločnosti. Dôležitým faktorom rozvoja vedy a upevnenia jej miesta v spoločnosti je zachovanie dôveryhodnosti vedeckého výskumu a zvyšovanie jeho kvality. Nevyhnutným predpokladom integrity vedeckého výskumu, zachovania dôveryhodnosti vedy a zvyšovania kvality vedeckého výskumu je rešpektovanie etických pravidiel. Etický kódex SAV¹ je vyjadrením spoločenskej zodpovednosti Slovenskej akadémie vied a jej úlohy pri tvorbe Európskeho výskumného priestoru. Jeho účelom je vymedziť základné etické pravidlá, ktorými sa riadia zamestnanci a doktorandi SAV a organizácií SAV (ďalej len „zamestnanci“) tak pri výskumnej, vývojovej, inovačnej alebo pedagogickej činnosti, ako aj v riadiacich aj podporných činnostiach. V otázkach neupravených týmto kódexom, a tiež v prípade rozporu medzi týmto kódexom a Národným etickým kódexom vedeckej integrity Deklarácie o posilnení kultúry vedeckej integrity na Slovensku sa zamestnanci a doktorandi SAV riadia Národným etickým kódexom vedeckej integrity².

I. Všeobecné zásady

1. Základnou hodnotou vedy je sloboda vedeckého bádania, jej nezávislosť od politických, náboženských a ideologických presvedčení.
2. Obmedzovanie slobody bádania z pozície autority alebo na základe politických, náboženských alebo ideologických dôvodov je v SAV neprípustné.

¹ Etický kódex SAV bol vypracovaný v súlade s Európskym kódexom správania sa v záujme zachovania integrity vedeckého výskumu (ALLEA, 2010), Európskou chartou výskumných pracovníkov a Kódexom správania pre nábor výskumných pracovníkov (Európska komisia, 2005), Singapore Statement on Research Integrity (2010), a s použitím týchto dokumentov: Etický kodex výskumných pracovníkov v Akadémii vied České republiky, Safeguarding Good Scientific Practice (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013), Rules of Good Scientific Practice (Max Planck Society, 2009), Science Ethics Code of the Hungarian Academy of Sciences (2010), Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland (Finish Advisory Board on Research Integrity, 2012).

² Deklarácia o posilnení kultúry vedeckej integrity na Slovensku. Bratislava: CVTI SR 2021.

3. Zamestnanci a doktorandi SAV a organizácií SAV sa pri výkone svojej činnosti riadia všeobecne platnými etickým princípmi, vo vzťahoch k ostatným zamestnancom zachovávajú ohľaduplnosť, úctu, zdvorilosť a česťnosť, v súlade so zásadami uvedenými v tomto kódexe.
4. Zamestnanci zachovávajú a podporujú záujmy svojej organizácie a SAV, chránia ich duševné a materiálne vlastníctvo, dbajú na zachovanie ich dobrého mena.
5. Zamestnanci nevykonávajú iné pracovné aktivity, ktoré bránia riadnemu plneniu povinností v SAV a pri viacerých pracovných pomeroch deklarujú, ktorý z nich je kľúčový pre ich vedecko-výskumnú činnosť.
6. Pri výskumnej činnosti ako aj v riadiacich a podporných činnostiach postupujú zamestnanci tak, aby sa vylúčila akákoľvek možnosť konfliktu záujmov, ktorá by viedla k zníženiu dôveryhodnosti organizácie, osôb, dosiahnutých výsledkov, publikácií, verejných vystúpení, recenzných a oponentských konaní, riadiacich, rozhodovacích a podporných činností.
7. Zamestnanci musia poznať a dodržiavať základné pravidlá a predpisy, ktorými sa riadi ich činnosť.
8. Výskumní a vývojoví zamestnanci³ SAV a organizácií SAV (ďalej výskumní pracovníci) musia poznať a dodržiavať základné pravidlá a predpisy, ktorými sa riadi výskumná činnosť a sú si vedomí obmedzení, ktoré z nich vyplývajú.

II. Zásady vedeckej práce

1. Výskumní pracovníci zameriavajú svoju činnosť na rozširovanie hraníc vedeckého poznania a jeho využitie v prospech spoločnosti.
2. Výskumní pracovníci si musia byť vedomí svojej zodpovednosti za kvalitu výskumu a dôveryhodnosť získaných výsledkov.
3. Vedecký výskum sa vykonáva výhradne prostredníctvom vedeckej metodológie s dodržiavaním pravidiel špecifických pre danú disciplínu.
4. Vedecký výskum sa opiera o systematický skepticizmus. Je otvorený pochybnostiam, racionálnej a zdôvodnenej kritike. Výsledky vedeckého výskumu musia byť overiteľné a reprodukovateľné.
5. Vedecký výskum musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť, nesmie viesť k ohrozovaniu zdravia a života človeka.
6. Vedecký výskum musí primerane rešpektovať každý objekt vedeckého bádania, vrátane človeka, živočíchov, životného prostredia a kultúrneho dedičstva.
7. Všetky dáta získané výskumom musia byť primeraným spôsobom zaznamenané a uchovávané tak, aby umožňovali overenie inými vedcami.
8. Výskumní pracovníci štandardným spôsobom sprístupňujú získané dáta a poznatky, pričom dbajú na ochranu prvenstva, svojich autorských práv a práv spoluautorov, práva organizácie SAV, ako aj práva ďalších osôb podieľajúcich sa na výskume.
9. Výskumní pracovníci neduplikujú výskum vykonaný inými vedcami s výnimkou výskumu, ktorý je potrebný na overenie, doplnenie alebo porovnanie dosiahnutých výsledkov.

³ Zákon č. 553/2003 Z. z., § 7, ods. 1.

10. Vo verejných vystúpeniach zameraných na šírenie vedeckých poznatkov a dosiahnutých výsledkov sa výskumní pracovníci riadia odbornosťou, v ktorej vykonávajú výskumnú, vývojovú, inovačnú alebo pedagogickú činnosť, pričom rozlišujú medzi odborným stanoviskom a svojím osobným názorom.

III. Zásady publikovania výsledkov výskumu

1. Výskumní pracovníci publikujú výsledky vedeckého výskumu, ktoré nepodliehajú utajeniu, pričom sa usilujú o verejnú dostupnosť výsledkov výskumu podporovaného z verejných zdrojov.
2. Pri publikovaní výsledkov výskumu rešpektujú výskumní pracovníci prínos všetkých autorov a ich autorské práva, ako aj prínos všetkých subjektov, ktoré podporili daný výskum.
3. Pri publikovaní výsledkov výskumu rešpektujú výskumní pracovníci prínos autorov, na ktorých nadväzujú, pričom sú povinní dodržiavať zásady správneho citovania použitej literatúry s primeraným uvedením relevantných zdrojov.
4. Pri publikovaní výsledkov výskumu sú výskumní pracovníci povinní uvádzať pracovisko, na ktorom výsledky dosiahli.
5. Výskumní pracovníci nepublikujú pochybným spôsobom a nevyužívajú nedôveryhodné publikačné platformy, ako napríklad tzv. predátorské časopisy.

IV. Zásady posudzovateľskej, oponentskej, hodnotiacej a expertnej činnosti

1. Posudzovateľská, oponentská a hodnotiacia činnosť významne prispieva k udržiavaniu štandardov a zvyšovaniu kvality vedeckého poznania. Účasť na nej je dôležitým etickým záväzkom.
2. Výskumní pracovníci vyhotovujú expertné a hodnotiace stanoviská a posudky v odbore, v ktorom vykonávajú výskumnú, vývojovú, inovačnú alebo pedagogickú činnosť, alebo v príbuzných odboroch.
3. Pri posudzovateľskej, oponentskej, hodnotiacej a expertnej činnosti výskumní pracovníci
 - a) vykonávajú hodnotenie osobne a zodpovedne,
 - b) používajú výlučne objektívne kritériá, nezávislé od svojich vlastných osobných presvedčení a preferencií,
 - c) opierajú sa o poznatky, teórie a metódy príslušnej vednej disciplíny,
 - d) nepodliehajú vonkajším tlakom, ktoré by mohli ovplyvniť ich odborné stanovisko,
 - e) nepredlžujú bezdôvodne hodnotenie predložených materiálov s cieľom dosiahnuť vlastný prospech alebo prospech pre tretiu osobu,
 - f) dôsledne chránia údaje obsiahnuté v podkladoch hodnotenia a duševné vlastníctvo autorov predložených materiálov.
4. Výskumný pracovník odmietne vykonať hodnotenie, ak si je vedomý konfliktu záujmov, alebo ak by závery jeho odborného stanoviska mohli byť ovplyvnené jeho osobným záujmom.
5. Hodnotenie jednotlivcov, výskumných kolektívov a organizácií sa musí opierať o vyváženosť kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov.

V. Zásady správania sa k spolupracovníkom a študentom

1. SAV a jej organizácie podporujú rovnosť príležitostí a dôsledne dodržiavajú zásadu rovnakého zaobchádzania.⁴ Žiadny zamestnanec či osoba v inom pracovnoprávnom postavení, študent alebo osoba vykonávajúca na SAV výskum nesmú byť diskriminovaní na základe pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.
2. Zakázanou je nielen priama diskriminácia, ale aj nepriama diskriminácia, obťažovanie, sexuálne obťažovanie a neoprávnený postih. Diskrimináciou je aj pokyn na diskrimináciu a nabádanie na diskrimináciu. Rovnako zamestnanci nesmú zneužívať svoje postavenie na zastrašovanie, ponižovanie, ohováranie a hanobenie iných zamestnancov.
3. Nikomu nesmie byť spôsobená ujma pre to, že uplatňuje svoje práva alebo si plní povinnosti napríklad tým, že sa domáha ochrany pred diskrimináciou, podáva svedectvo alebo vysvetlenie pred orgánmi SAV alebo na úrovni organizácií SAV, či oznamuje kriminalitu, protispoločenskú činnosť alebo iné porušenie vnútorných predpisov SAV.
4. Výskumní pracovníci a doktorandi sa prijímajú na základe otvorenej súťaže a objektívneho hodnotenia ich odborných zručností, intelektuálnych schopností a osobnostných charakteristík.
5. Pri výučbe študentov rozvíjajú výskumní pracovníci ich nezávislé, kritické myslenie, zodpovedný prístup k plneniu pracovných povinností, pričom rešpektujú ich právo na slobodné vyjadrenie názoru.
6. Vedúci výskumných kolektívov a riadiaci pracovníci dbajú na korektnosť a otvorenosť v komunikácii s podriadenými, podporujú ich odborný a kvalifikačný rozvoj a vyžadujú od nich primeranú výskumnú, publikačnú, projektovú a organizačnú aktivitu ako aj rozvíjanie spolupráce s inými vedcami doma aj v zahraničí.

VI. Porušovanie etických zásad výskumu a vývoja

1. Za porušenie etických zásad výskumu a vývoja sa pokladá akékoľvek porušenie zásad sformulovaných v tomto kódexe.
2. Za obzvlášť závažné porušenie etických zásad výskumu a vývoja sa pokladá najmä fabrikovanie a falšovanie výsledkov a plagiátorstvo.
3. Za fabrikovanie sa pokladá prezentovanie vymyslených dát a poznatkov, ktoré neboli získané metódami uvedenými vo výskumnej správe alebo publikačnom výstupe.
4. Falšovanie výsledkov je účelová úprava dosiahnutých výsledkov a ich následná prezentácia alebo výber len tých výsledkov, ktoré nie sú v rozpore s proklamovaným cieľom výskumu. Za falšovanie sa pokladá aj zamlčanie výsledkov a informácií, ktoré sú zásadné vzhľadom na sformulované závery.

⁴ Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

5. Plagiátorstvo je doslovné alebo upravené prisvojovanie si myšlienok, nápadov alebo výsledkov výskumu inej osoby a ich prezentácia alebo publikovanie bez primeraného vyjadrenia vzťahu k pôvodnému zdroju. Plagiátorstvo sa môže týkať návrhov projektov, výskumných plánov, rukopisov a publikovaných výstupov vrátane ich častí, vizuálnych materiálov alebo prekladov.
6. Za ďalšie porušenie etických zásad výskumu a vývoja sa pokladá:
 - a) manipulácia s autorstvom,
 - b) neodôvodnené oddiaľovanie publikovania výsledkov iných osôb, najmä pri recenznom konaní,
 - c) zjavne neodôvodnené obviňovanie iných osôb z porušovania zásad etického správania,
 - d) zavádzanie a klamanie verejnosti prezentovaním skreslených a nepravdivých informácií o dosiahnutých výsledkoch alebo o ich možnom využití v praxi.

VII. Postup pri riešení sporných etických otázok

1. Možné porušenie etických zásad výskumu a vývoja a ďalšie sporné etické otázky sa riešia v súčinnosti všetkých zúčastnených strán, a to:
 - a) priamo v organizácii SAV na úrovni jej organizačnej štruktúry, a to vždy o stupeň vyššie, než je ten, na ktorom sa spory vyskytli. Na riešenie sporných otázok sa môžu vytvárať komisie ad hoc,
 - b) v Etickej komisii SAV, ak riešenie presahuje rámec organizácie SAV alebo ak účastníci sporu nie sú spokojní so závermi prijatými v organizácii,
 - c) v Komisii SAV pre rovnosť, ak porušenie etických zásad spočíva v porušení zásady rovnakého zaobchádzania alebo v nedostatočnom prijímaní opatrení na rovnosť príležitostí.
2. Pri riešení sporných otázok sa dôsledne dbá na najvyššiu možnú ochranu súkromia.
3. So závermi musia byť písomne oboznámené všetky zúčastnené strany. V prípade preukázania porušenia etického kódexu musia závery obsahovať návrh opatrení, ktoré povedú k náprave.

VIII. Záverečné ustanovenia

1. Etický kódex SAV bol schválený uznesením Predsedníctva SAV č. 691 dňa 9. 7. 2015. Je súčasťou interných predpisov SAV. Platnosť nadobúda dňom schválenia a účinnosť dňom zverejnenia na webovej stránke SAV. Zároveň sa týmto ruší platnosť Etického kódexu SAV zo dňa 3. 11. 2011.
2. Podnety na zmeny alebo doplnky Etického kódexu SAV sa adresujú Etickej komisii SAV.
3. Každá zmena alebo doplnok Etického kódexu SAV je platná až po schválení Predsedníctvom SAV.

4. Doplnok č. 1 k Etickému kódexu SAV bol schválený uznesením Predsedníctva SAV č. 405. C dňa 14. júna 2018. Platnosť nadobúda dňom schválenia a účinnosť dňom zverejnenia na webovom sídle SAV.
5. Doplnok č. 2 k Etickému kódexu SAV bol schválený uznesením Predsedníctva SAV č. 582. C dňa 13. apríla 2023. Platnosť nadobúda dňom schválenia a účinnosť dňom nasledujúcim po dni zverejnenia na webovom sídle SAV.

Bratislava 24. apríla 2023

prof. RNDr. Pavol Šajgalík, DrSc.
predseda SAV